

5. ЕКОЛОГІЯ, ЕКОНОМІКА, ПЛАНУВАННЯ І УПРАВЛІННЯ ГАЛУЗІ

УДК 656.61(447)

*Проф. Т.П. Галушкіна, д-р екон. наук; здобувач
А.М. Максимов – Інститут проблем ринку та економіко-
екологічних досліджень НАН України, м. Одеса*

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВОДОГОСПОДАРСЬКИХ РІШЕНЬ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Наведено аналіз проблеми водопостачання в Україні та розглянуто напрями забезпечення ефективності водогосподарських рішень в регіональному розрізі.

*Prof. T.P. Galushkina; competitor A.M. Maksimov – Institute of problems of
market and economical-ecological researches of NAN of Ukraine, Odesa*

Directions of maintenance of efficiency of water economic decisions at regional level

In article presented the analysis of water use problems in Ukraine and directions of effective decisions of problems of water use are considered.

Актуальність проблеми, в тому, що за даними ВООЗ щороку майже кожний десятий мешканець планети потерпає від вживання недоброякісної питної води. Тому проблема якості питної води була та лишається вкрай актуальною і надзвичайно гострою, оскільки за ступенем водопостачання Україна посідає одне з останніх місць серед країн Європи, а за водоемністю валового внутрішнього продукту перевищує їх у кілька разів. Саме тому аналіз проблеми водокористування у контексті забезпечення ефективності водогосподарських рішень як на рівні держави, так і в розрізі її регіонів, обумовлює мету цієї статті.

Висвітленню цієї проблеми присвячено багато наукових праць [2, 3, 7], однак дуже багато аспектів ще залишаються нерозкритими та не до кінця визначеними. Це, безумовно, потребує консолідації багатьох міждисциплінарних досліджень, в тому числі еколого-економічних. У цій площині існує вже достатня законодавча база, яка регламентує режим раціонального водокористування [1, 4, 5]. Так, Загальнодержавну програму "Питна вода України" на 2006–2020 рр. спрямовано на реалізацію державної політики щодо забезпечення населення якісною питною водою відповідно до Закону України "Про питну воду та питне водопостачання". Метою Програми є покращення забезпечення населення України питною водою нормативної якості в межах науково обґрунтованих нормативів (норм) питного водопостачання; реформування та розвиток водопровідно-каналізаційної мережі, підвищення ефективності та надійності її функціонування; поліпшення на цій основі стану здоров'я населення та оздоровлення соціально-екологічної ситуації в Україні; відновлення, охорона та раціональне використання джерел питного водопостачання.

Україна має досить високий рівень забезпечення населення централізованим водопостачанням і водовідведенням. Середньо добове споживання води на 1 міського жителя в Україні становить 320 л, що у 2–3 рази перевищує аналогічні показники країн ЄС. Централізованими системами водопостачання забезпечені всі міста України, 783 селища міського типу, або 88 %, 6490 сільських населених пунктів, або 23 % загальної їх кількості. Централізованими системами каналізації забезпечено 438 міст, або 96 %, 497 селищ міського типу, або 56 %, та 813 сільських населених пунктів, або 3 % загальної їх кількості (табл. 1).

Табл. 1. Рівень забезпеченості населення України централізованими системами питного водопостачання та каналізації [6]

Тип населеного пункту	Всього в Україні	Забезпечено			
		Водопостачанням		Каналізацією	
		кількість	%	кількість	%
Міста	457	457	100	438	96
Селища міського типу	885	783	88	497	56
Сільські населені пункти	28562	6490	23	813	3

Послугами централізованого господарського – питного водопостачання користується чверть сіл України. Решта сільського населення бере воду із криниць та індивідуальних свердловин, які, здебільшого, перебувають у незадовільному санітарно гігієнічному стані.

Основними джерелами централізованого водопостачання в Україні є поверхневі водні об'єкти (до 80 %), від якості води яких залежить якість питної води. Так, у водоймах 1-ї категорії не відповідають гігієнічним нормам за санітарно хімічними показниками більш ніж 17 %, проб за мікробіологічними – 14 %, а для водойм 2-ї категорії ці показники ще вищі.

Держсанепідслужбою країни проводиться постійний лабораторний контроль за якістю питної води в місцях водозаборів, на водопроводах, спорудах і в мережах централізованого господарсько-питного водопостачання та вживають певні заходи в разі виявлення порушень. В Україні за 2006 р. здійснено 45945 обстежень водопровідних споруд, з них при 5540 (12 %) виявлено грубі порушення протиепідемічного режиму. Найбільша кількість обстежень, при яких встановлено істотні порушення протиепідемічного режиму, – у Полтавській, Луганській, Харківській, Київській, Одеській, Тернопільській областях. Найвищі рівні невідповідності питної води зареєстровано в Луганській, Миколаївській, Тернопільській областях, найнижчі – у Дніпропетровській області та в м. Севастополі.

Питне водопостачання України здійснюють завдяки поверхневих (70 %) і підземних джерел (30 %). Україна має значні ресурси підземних вод, які можуть використовуватися як джерела питного водопостачання. Проте вони розташовані нерівномірно, залежно від структурно-геологічних і фізико-географічних умов різних регіонів України. Основна їх частина (понад 60 %) зосереджена у північних і західних областях України (Київська, Львівська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Чернігівська). Найменш забезпечені ресурсами підземних вод Житомирська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Миколаївська, Одеська та Чернівецька області.

Часто питна вода з підземних джерел у системах централізованого водопостачання не відповідає вимогам чинного стандарту за такими показниками, як залізо ($1\text{--}20\text{ мг/дм}^3$, частіше $1\text{--}5\text{ мг/дм}^3$), марганець – супутній компонент заліза ($0,2\text{--}1,5\text{ мг/дм}^3$), жорсткість – характерна для південних і центральних регіонів України (від $8\text{--}12$ до $20\text{--}22\text{ мг/дм}^3$), хлориди, сульфати, загальна мінералізація – супутні компоненти жорсткості, фтор – характерний для підземних вод Львівської, Полтавської, частково Чернігівської і Черкаської областей ($2\text{--}6\text{ мг/дм}^3$, іноді $10\text{--}12\text{ мг/дм}^3$) [6].

Поверхневі води, які використовують для питних потреб, за гідрохімічними показниками, в основному, належать до II–III класу, значна їх частина взагалі належить до IV класу якості та є проблемною для використання.

Згідно з регламентом Водного Кодексу України [1] для оцінки екологічного благополуччя водних об'єктів і визначення комплексу водоохоронних заходів встановлюють екологічний норматив якості води, який містить науково обґрунтовані значення концентрацій забруднюючих речовин і показники якості води (загальнофізичні, біологічні, хімічні, радіаційні). При цьому ступінь забрудненості водних об'єктів визначається відповідними категоріями якості води.

Екологічний норматив та категорії якості води водних об'єктів розробляють і затверджують спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів і спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань охорони здоров'я.

Крім того, останнім часом на якість питної води впливають кілька нових негативних чинників. Через постійне істотне зменшення водоспоживання різко зменшується швидкість руху води у водогонах і розподільчих мережах, що призводить до її застою і, відповідно, до погіршення якості води.

В АР Крим, Донецькій, Луганській, Одеській, Херсонській, Хмельницькій та інших областях існує дефіцит альтернативних джерел водопостачання і економічно прийнятних технологій для очищення води окремих водозаборів. Через відсутність місцевих джерел значна кількість населених пунктів, у тому числі понад 1200 сільських, в АР Крим та південних областях України частково чи повністю споживає привізну питну.

З метою розв'язання проблем нормального функціонування систем життєзабезпечення населених пунктів Міністерством будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства спільно з Міністерством охорони здоров'я та Держспоживстандартом було створено Міжвідомчу комісію з розгляду питань щодо надання тимчасових дозволів на реалізацію питної води з відхиленням від вимог чинного стандарту.

Однією з головних проблеми підприємств водопостачання є незадовільний технічний стан та значна зношеність основних фондів. Четверта частина водопровідних очисних споруд потребують відновлення або вдосконалення і кожна п'ята насосна станція відпрацювали нормативний термін амортизації (табл. 2).

Загальна протяжність комунальних водопровідних мереж становить 130,9 тис. км, з яких 49,5 тис. км. або 37,8 % (проти 35,4 % у 2005 р.), знаходяться в аварійному стані та потребують заміни.

Табл. 2. Стан комунальних водопровідних і каналізаційних мереж у регіональному розрізі на 1.01.2006 [6]

Регіон	Водопровід				Каналізація		
	протяж- ність мереж, км	аварійні та ветхі мережі		неврахо- вані вит- рати у % до пода- ної	про- тяж- ність мереж, км	аварійні та ветхі мережі	
		км	%			км	%
АР Крим	10366,5	4929,7	47,6	29,1	2273,9	931,4	44,9
Вінницька	2481,4	660,1	26,6	26,1	954,0	148,9	15,6
Волинська	1795,6	295,5	16,5	20,5	754,8	159,5	21,1
Дніпропетровсь- ка	11989,1	6157,0	51,4	26,9	4113,5	1087,0	26,4
Донецька	19750,5	8543,2	43,3	22,7	6483,2	2702,1	41,7
Житомирська	2818,1	693,9	24,6	33,5	1069,5	342,0	32,0
Закарпатська	931,1	230,3	24,7	39,6	701,6	76,0	10,8
Запорізька	7346,0	2829,8	38,5	29,7	1945,8	746,8	38,40
Івано- Франківська	1461,7	509,5	34,9	37,2	8344,3	215,0	25,8
Київська	6238,7	1075,0	17,2	11,5	1845,5	384,8	20,9
Кіровоградська	3602,7	1458,0	40,5	25,8	1606,4	362,8	22,6
Луганська	10794,6	5686,2	52,7	32,0	2762,2	964,9	34,9
Львівська	4057,2	1962,8	48,4	34,7-	1908,5	466,4	24,9
Миколаївська	6948,8	2489,7	35,8	36,9	1203,5	243,8	20,3
Одеська	5037,5	2004,6	39,8	20,6	869,0	236,0	27,2
Полтавська	3452,0	591,2	17,1	26,5	1144,0	187,2	16,4
Рівненська	1717,6	369,6	21,5	17,9	609,1	116,5	19,1
Сумська	1922,1	425,1	22,1	26,3	770,2	177,0	23,0
Тернопільська	1755,8	366,0	20,8	35,3	641,0	180,1	28,1
Харківська	3765,3	1145,8	30,4	28,2	2572,8	1158,6	45,0
Херсонська	9097,8	3427,7	37,7	9,4	1091,1	412,0	37,8
Хмельницька	2345,2	688,9	29,4	23,8	786,9	246,6	31,3
Черкаська	2498,5	561,2	22,5	21,9	901,7	166,2	18,4
Чернівецька	729,6	231,7	31,8	37,8	437,0	130,9	30,4
Чернігівська	2084,6	455,1	21,8	23,8	657,4	244,8	37,2
м. Київ	4066,3	835,5	20,5	15,3	2543,8	884,8	34,8
м. Севастополь	1074,2	640,3	59,6	45,3	543,2	229,8	42,3
Всього по Україні	126062,5	47262,2	37,5	32	38622	12287,2	31,8

Така ситуація призводить до зростання аварій (10–400 випадків впро- довж року на 100 км трубопроводів), що у 5–40 разів перевищує цей показ- ник у країнах Західної Європи [6].

Досить напружена ситуація зі станом водопровідно-каналізаційних мереж склалася в Автономній Республіці Крим – відповідно 48 % і 45 % зна- ходяться в аварійному стані, Дніпропетровській області – 51 % і 26 %, До- нецькій – 43 % і 42 %, Запорізькій 39 % і 38 %, Луганській – 53 % і 35 %, Одеській – 40 % і 27 %, Харківській – 30 % і 45 %, Херсонській і 37 %, м. Се- вастополі – 60 % і 42 %.

Фінансова стабілізація галузі є передумовою і для залучення приват- ного капіталу, реалізації інвестиційних проектів із залученням кредитів Сві-

тового Банку і Європейського банку реконструкції і розвитку, розширення співпраці органів місцевого самоврядування з Євросоюзом, без чого неможливо здійснити її технічне переоснащення. За оцінкою спеціалістів Інституту місцевого розвитку (ІМР), інвестиційні потреби на стабілізацію галузі водопровідно-каналізаційного господарства України на період до 2010 р. становлять від 3,8 до 9,9 млрд доларів США, або ж у розрахунку на одного споживача послуг – від 25 до 60 доларів США/особу на рік [6].

З метою регулювання раціонального водокористування в Україні прийнято достатньо багато регулюючих актів та загальнодержавних і регіональних програм, однак головною причиною незадовільного виконання їх є фінансова "експлуатація" водних ресурсів, порушення вимог законодавства і залишковий принцип фінансування. Про це свідчить також і певний дисбаланс між приходною та видатковою частинами бюджету.

Так, обсяг надходжень коштів до державного бюджету від зборів за спеціальне використання водних ресурсів згідно з ЗУ "Про Державний бюджет на 2006 р." планувався на рівні 80 млн грн, фактично профінансовано 68 млн грн (85 % запланованих обсягів) [6]. Нецільове використання коштів, отриманих від зборів за спеціальне використання водних ресурсів, дискредитує головну мету справляння цих зборів і зводить нанівець дії основних важелів економічного механізму природокористування, спрямованого, зокрема, на охорону та відтворення водних ресурсів.

Аналіз фактичного стану виконання програм з питань розвитку водного господарства, меліорації земель, забезпечення раціонального використання водних ресурсів, ліквідації наслідків підтоплення територій, проведений Рахунковою платою України, а також результати перевірок використання коштів державного бюджету на реалізацію заходів, передбачених окремими програмами, дають змогу зробити такий висновок:

Відсутність цілісного загальнодержавного підходу до розв'язання існуючих проблем, значна кількість програм, обмеженість у фінансуванні, відомча розмежованість виконавців, а в багатьох випадках – відсутність єдиного органу, який би координував і контролював їх виконання, створюють сприятливі умови для неефективного та нецільового використання бюджетних коштів. Комплексний вплив наведених чинників призводить до неможливості концентрації фінансових, людських і матеріальних ресурсів на пріоритетних напрямках. Бюджетні кошти розпорошують, відволікають у довгобуду, уповільнюють темпи робіт. У результаті, стан реалізації більшості програм вкрай незадовільний. Невиконання своєчасно та у повному обсязі запланованих заходів потребуватиме, надалі, значних додаткових витрат бюджетних коштів і матеріальних ресурсів

З метою забезпечити раціональне водокористування в Україні та її регіонах необхідно й надалі продовжувати пошук еколого-економічних рішень щодо збереження ресурсів питної води. Перш за все доцільно переглянути політику стимулювання її раціонального використання на всіх рівнях управління.

Інноваційною нішею ще й досі залишається впровадження таких інструментів, як екологічний аудит і страхування у практику функціонування

водопровідно-каналізаційних підприємств. Врахування екологічного чиннику в оцінці водогосподарської діяльності дасть змогу більш виважено приймати екологоорієнтовані управлінські рішення та чітко програмувати можливі еколого-економічні ризики.

Висновки. Із аналізу водоохоронних програм видно, що існує реальна загроза національних інтересів у сфері використання і охорони водних ресурсів та екосистем, безпеки водних ресурсів держави та забезпечення населення якісною питною водою. Потрібно змінити систему державного управління водними ресурсами на основі застосування басейнових принципів екологічно збалансованого, економічно справедливого та ресурсозберігаючого водокористування. В умовах фінансової кризи доцільно сфокусувати водну державну політику на ідеологію застосування інноваційних важелів збереження водних ресурсів та механізмах впровадження моделей екологобезпечного водокористування.

Література

1. Водний Кодекс № 214/95-вр від 06.06.95. – ВВР, 1995. – № 24. – С. 190-192.
2. Водні ресурси на рубежі ХХІ ст.: проблеми раціонального використання, охорони та відтворення / за ред. акад. УЕАН, д-р екон. наук, проф. М.А. Хвесика. – К. : РВПС України НАН України, 2005. – 564 с.
3. Дорогунцов С.І., Хвесик М.А., Головинський І.Л. Водні ресурси України (проблеми теорії та методології) : монографія. – К. : Вид.-поліграф. центр "Київський університет", 2002. – 227 с.
4. Закон України Про Загальнодержавну програму розвитку водного господарства, 2002, N 25, ст.172) зі змінами N 2505-IV.
5. Закон України Про питну воду та питне водопостачання № 2196-IV від 18.11.2004.
6. Національна доповідь про стан техногенної та природної безпеки в Україні у 2006 році. – К. : ДП "Агентства "Чорнобильінтерінформ", 2007. – 236 с.
7. Економіка і екологія водних ресурсів Дніпра : посібник / В.Я. Шевчук, М.В. Гусев, О.О. Мазуркевич, В.М. Навроцький, Ю.М. Саталкін та ін. / за ред. В.Я. Шевчука. – К. : Вид-во "Вища шк.", 1996. – 207 с.

УДК 332.142:520.33

Доц. А.М. Вічевич, канд. екон. наук;
асист. О.В. Максимець, канд. екон. наук – НЛТУ України, м. Львів

СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ПОПИТУ НА РИНКАХ ДЕРЕВИННОЇ ЛІСОПРОДУКЦІЇ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМІСІЇ ООН

Розглянуто чинники, які є визначальними у формуванні попиту на ринках деревинної лісопродукції країн, котрі є членами Європейської Економічної Комісії ООН (ЄЕК ООН). Розглянуто вплив розвитку Китаю як ринку, що споживає велику кількість деревинної лісопродукції. Вивчено політику державних закупівель та корпоративної соціальної відповідальності. Оцінено роль деревини як енергетичного ресурсу, а також визначено передумови конкурентоспроможності лісового сектора.

Assoc. prof. A.M. Vichevych; assist. O.V. Maksymets – NUFWT of Ukraine, L'viv

State and tendencies in demand formation on the wood forest products markets in UN ECE countries

The article reveals information about the demand forming factors that influence greatly the development of the wood forest products markets in UN ECE countries. The factor of China has been studied as the country consumes the great amount of the wood products.